

TARİH, İMGE VE MÜFREDAT

DOĞU AFRIKA ÜLKELERİ DERS KİTAPLARINDA OSMANLI, TÜRK VE TÜRKİYE İMGESİ

Editor: Zafer Çelik

TARİH, İMGE VE MÜFREDAT

Doğu Afrika Ülkeleri Ders Kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye İmgesi

Editör: Zafer Çelik

Afrika Vakfı Yayınları *

© 2026 Afrika Vakfı İktisadi İşletmesi

Sertifika No: 51996

Hacettepe Mahallesi Gelin
Sokak No: 8 06230 Altındağ
Ankara/Türkiye

+90 (312) 235 05 10

Web:

www.afrikavakfi.org.tr
afrikavakfiyayinlari.com

e-posta:

yayinevi@afrikavakfi.org

Eğitim / Sosyoloji

DOI: 10.55888/9786259407692

ISBN: 978-625-94076-9-2

Karton Kapak

Genel Yayın Yönetmeni

Yayın Kurulu

Editör

Zafer Çelik

Tashih

Ayşenur İpek

Kapak Tasarımı

Murat Mutluoğlu

Dizgi

Murat Mutluoğlu

Birinci Baskı

Nisan, 2026

Ankara

Baskı: Genç Ofset Matbaa Kağıtçılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti

Sertifika No:44574

Süzdün Sokak No:18 İskitler / ANKARA

© **Bütün hakları saklıdır.**

* Afrika Vakfı Yayınları'nın yazılı izni olmaksızın kitabın hiçbir bölümü, herhangi bir biçimde (elektronik, mekanik veya başka şekillerde) yeniden basılamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya kullanılamaz.

TARİH, İMGE VE MÜFREDAT

**Doğru Afrika Ülkeleri Ders Kitaplarında
Osmanlı, Türk ve Türkiye İmgesi**

EDİTÖR : Zafer Çelik

İçindekiler

Önsöz VII

Giriş 1

Zafer Çelik

I. Kısım: Kuramsal ve Tarihsel Arka Plan

Eğitim, Güç ve Meşruiyet: Okulların Toplumsal İşlevi 23

Esmâ Karadağ

Osmanlı Devleti'nin Habeşistan Politikası:

16. Yüzyıldan I. Dünya Savaşı'na Kadar Diplomasi, Strateji ve
Direniş.....55

Melek Eyigün

II. Kısım: Ülke İncelemeleri

Doğu Afrika Ülkeleri Ders Kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye İmgesi

Sudan Ders Kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye İmgesi..89

Zafer Çelik, Esmâ Karadağ, Latife Reyhan Başer

Somali Ders Kitaplarında Osmanlı Türk ve Türkiye İmgesi.119

Somali Ders Kitaplarında Osmanlı Türk ve
Türkiye İmgesi 120

Zafer Çelik, Esmâ Karadağ, M. Said Duran

Somaliland Ders Kitaplarında Osmanlı, Türk ve
Türkiye İmgesi 145

Zafer Çelik

Etiyopya Ders Kitaplarında Osmanlı Türk ve Türkiye İmgesi.....	171
---	-----

Zafer Çelik

Güney Sudan Ders Kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye İmgesi.....	207
---	-----

Zafer Çelik

Eritre Ders Kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye İmgesi.....	247
--	-----

Zafer Çelik

Cibuti Ders Kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye İmgesi.....	279
--	-----

Zafer Çelik

Tanzanya Ders Kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye İmgesi.....	307
--	-----

Zafer Çelik, Muhammed Ekici

Kenya Ders Kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye İmgesi.....	325
---	-----

Zafer Çelik, Mehmet Gündüz

Sonuç : Sömürgecilik Mirasının Gölgesinde Osmanlı ve Türkiye İmgesi	343
--	------------

Zafer Çelik, Esma Karadağ

Sonsöz: Müfredat, İmge ve Diplomasi	351
--	------------

Mehmet Köse

Katkıda Bulunanlar.....	358
--------------------------------	------------

Önsöz

Afrika'yı Afrikalı kaynaklardan öğrenme perspektifiyle bilgi üretmeyi amaçlayan Afrika Vakfı olarak, yaklaşık dört yıl önce “Doğu Afrika Ders Kitaplarında Osmanlı Türk ve Türkiye İmgesi” başlıklı araştırma projesini başlattık. Proje kapsamında Sudan, Güney Sudan, Tanzania, Kenya, Somali, Cibuti, Eritre ve Etiyopya ders kitaplarını inceledik ve her ülke için raporlar hazırladık. Ayrıca, Sudan, Somali ve Etiyopya’da yürütülen saha çalışmaları kapsamında bakanlık temsilcileri, politika yapıcılar, öğretmenler ve akademisyenlerle görüşmeler gerçekleştirdik. Böylece Türk, Türkiye ve Osmanlı algısının nasıl üretildiği ve sınıf ortamında nasıl aktarıldığına ilişkin kapsamlı veriler elde etmiş olduk.

Bu çalışmaya başlamamızın birkaç temel nedeni vardı. İlk olarak, son yıllarda Türkiye’nin Afrika’daki varlığının belirgin biçimde artması ve özellikle Doğu Afrika’da yoğunlaşan ilişkiler bağlamında, Türkiye’ye yönelik algının nasıl şekillendiğini ortaya koymak istedik. İkinci olarak, Osmanlı Devleti’nin kimi bölgelerde doğrudan, kimi bölgelerde dolaylı bir yönetim sürdürmesine karşın yaklaşık beş asırlık bu tarihsel ilişkinin günümüzde nasıl hatırlandığını ortaya koymayı amaçladık. Üçüncü olarak, ders kitaplarının bir toplumun değerlerini, dost-düşman algısını ve tarihsel hafızasını yansıtan temel belgeler olduğu dikkate

alındığında, Doğu Afrika’da Türk, Türkiye ve Osmanlı imgesinin nasıl kurulduğunu anlamaya çalıştık. Son olarak ise bu incelemeler, Afrika’yı doğrudan Afrikalı kaynaklar üzerinden anlamaya yönelik yaklaşımımızın önemli bir örneğini teşkil etti.

Türkiye’nin Doğu Afrika ülkeleriyle diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkileri son yıllarda dikkat çekici bir ivme kazanmıştır. Ancak bu ilişkilerin kalıcı, derinlikli ve karşılıklı anlayışa dayalı bir zeminde gelişmesi, tarafların birbirini nasıl gördüğü ve geçmişten bugüne nasıl hatırladığıyla yakından ilgilidir. Bu bağlamda ulusal hafızanın oluşumunda büyük rol oynayan ders kitaplarında yer alan imgeler, toplumsal algıların kaynaklarını anlamak açısından özel bir önem taşımaktadır.

Çalışmada ülkelerin eğitim bakanlıkları tarafından onaylanmış ve kamu okullarında okutulan ders kitapları temel alınmıştır. Bazı ülkelerde ilkokul birinci sınıftan lise son sınıfa kadar tüm sosyal ve beşerî bilim ders kitapları taranmış, bazı ülkelerde ise özellikle tarih, coğrafya, sosyal bilgiler ve vatandaşlık kitapları incelenmiştir. Analizler, Türk, Türkiye ve Osmanlı imgelerinin nasıl temsil edildiğini ortaya koymuş; kullanılan dilin olumlu ya da olumsuz yönleri, tarihsel atıfların niteliği ve bağlamı incelenmiştir. Bu yönüyle çalışma yalnızca akademik bir analiz olmanın ötesinde, eğitim ve kamu diplomasisi politikaları için de başvurulabilecek önemli bir referans niteliğindedir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında birçok kişinin emeği ve katkısı bulunmaktadır. Öncelikle, Afrika Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı Mehmet Köse’nin desteği olmaksızın bu projenin hayata geçirilmesi mümkün olmazdı. Doğu Afrika ülkeleri ders kitaplarında Türk, Türkiye ve Osmanlı imgesini incelemeye yönelik proje fikri kendisine aittir. Mehmet Köse, ders kitaplarının temin edilmesi, Sudan, Somali ve Etiyopya’da saha çalışmalarının yürütülmesi ve projenin vakıf bünyesinde sürdürülebilmesi ko-

nularında son derece kıymetli katkılar sunmuştur. Bunun yanı sıra, metinleri okuyarak değerli eleştiri, öneri ve katkılarıyla çalışmanın niteliğini artırmıştır. Bu çalışmanın ortaya çıkmasına emek ve destekleri ile katkı sunan Mesut Özcan ve Hacer Atabaş'ın isimlerini de zikretmek gerekir. Mesut Özcan özellikle Afrika ülkelerinde saha çalışmalarının etkin, verimli ve kolay bir şekilde gerçekleşmesinde çok değerli destekleri olmuştur. Ayrıca, erişemediğimiz bazı ülke ders kitaplarını bize tedarik etmiştir. Hacer Atabaş ise saha çalışmaları sürecinde oldukça titiz bir şekilde çalışarak, saha çalışmalarının en yüksek verimlilikte geçmesini sağlamış, saha çalışmalarında yapılan görüşmelere eşlik etmiş, hatta katılamadığım saha çalışmaları görüşmelerini gerçekleştirmiştir.

Ayrıca, Somali, Sudan ve Cibuti ders kitaplarının incelenmesine yönelik projeye verdikleri destekten dolayı Türkiye Maarif Vakfına; Somali, Somaliland ve Etiyopya'daki Maarif Vakfı çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca saha çalışmalarına sağladığı katkılar için Sudan Büyükelçiliği ve Sudan Eğitim Müşaviri ile Somali Büyükelçiliğine şükranlarımı sunarım. Ayrıca, Sudan ve Somali ders kitaplarının taranmasında görev alan tarama ekibine de teşekkür ederim.

Son olarak, projenin başından itibaren birçok ülke örneği çalışmasını birlikte yürüttüğümüz ve bu kitabın ortaya çıkmasına teorik bölümle katkı sunan, farklı bölümlerde birlikte çalıştığımız Esmâ Karadağ'a; ayrıca yazarı olmadığı bölümleri de okuyarak sunduğu görüş, öneri ve katkılar için özellikle teşekkür ederim. Melek Eyigün'e ise tarihsel arka planı ele alan bölümü titizlikle hazırladığı için şükranlarımı iletirim. Son olarak farklı bölümlerin yazımına katkı sunan Latife Reyhan Başer, Mehmet Gündüz, Muhammed Ekici ve M. Said Duran'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmanın uzun vadede Doğu Afrika halkları ile Türkiye arasında karşılıklı anlayış ve iş birliğini geliştirecek müşterek kazanımlara vesile olmasını temenni ediyorum. Afrika Vakfı olarak bu çıktıyı kamuoyuyla paylaşmaktan memnuniyet duyuyor, aynı zamanda bölgede faaliyet gösteren Türkiye'nin tüm kurum ve kuruluşlarının çalışmalarına katkı sağlamasını diliyorum.

Zafer Çelik
Ankara, 2026

Giriş

Zafer Çelik

Türk toplumları ile Afrika arasındaki ilişkiler, sıklıkla Osmanlı Devleti'nin 1517'de Mısır'ı fethi ile başlatılsa da, kıta ile temaslar tarihsel olarak çok daha erken bir dönemde başlamıştır. Doku-zuncu yüzyılda Mısır'da kurulan Tolunoğulları'ndan itibaren, Ey-yubiler ve Memlukler dönemlerinde Türk kökenli yöneticilerin Afrika coğrafyasının farklı bölgelerinde siyasal ve askerî varlık göstermesi, Türk-Afrika ilişkilerinin Osmanlı öncesi dönemde de gerçekleştiğini göstermektedir (Kavas, 2017). Osmanlı Devleti ise bu tarihsel sürekliliği yalnızca Kuzey Afrika ile sınırlı tutmamış; Kızıldeniz'in güneyinden Doğu Afrika kıyılarına kadar uzanan geniş bir coğrafyada çok çeşitli ilişkiler tesis etmiştir.

Yavuz Sultan Selim'in hilafeti Osmanlı idaresine dahil etmesiyle birlikte Osmanlı Devleti, İslam coğrafyasının hamisi olma sorumluluğunu siyasal bir meşruiyet zeminine oturtmuş; bu çerçevede Kızıldeniz ve Doğu Afrika sahillerindeki Müslüman toplulukları Portekiz'in sömürgeci yayılcılığına karşı korumayı hedeflemiştir (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2013; Orhonlu, 1965). Osmanlı, bu bölgede zaman zaman doğrudan idarî yapılar kurmuş, zaman zaman ise hilafet ve İslam birliği üzerinden yerel Müslüman topluluklarla ilişkiler geliştirmiştir. Somali kıyılarındaki Osmanlı varlığı 1877'ye, Harar bölgesindeki nüfuzu ise 1884'te Mısır'a bırakılmasına kadar devam etmiştir (Kavas, 2017). Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı

Devleti Afrika'dan tamamen çekilmiş; modern Türkiye Cumhuriyeti ise 21. yüzyıla kadar Afrika ve özellikle Doğu Afrika ile sınırlı ilişkiler kurmuştur.

Osmanlı'nın Afrika politikası, dini, iktisadi ve jeopolitik unsurları içermektedir. Hilafet makamının temsil ettiği meşruiyet ve kutsal toprakların korunması sorumluluğu dini boyutu oluşturmaktadır. İktisadi olarak 16. yüzyıldan itibaren Avrupalıların yeni ticaret yollarına yönelmesi üzerine Kızıldeniz ve çevresini güvence altına alma çabasına girişmiştir (Ataöv, 1978). Buna ilaveten Osmanlı Devleti bölgedeki Müslüman toplumlarının yardım talepleri üzerine Portekiz'in Doğu Afrika'daki yayılmacılığına karşı Müslüman toplumlara askeri desteklerde bulunmuştur (Nour, 2020). Ayrıca Osmanlı Devleti'nin bölgedeki siyasi varlığı Habeş Eyaleti'nin kurulması (1555) ile daha somut bir hal almıştır.

19. yüzyılda Osmanlı-Afrika ilişkileri, Mısır Hidivliği üzerinden yeniden şekillenmiştir. Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve ardıllarının Sudan ve Habeşistan kıyılarına yönelik politikaları, Osmanlı'nın bölgedeki nüfuzunu dolaylı biçimde sürdürmesini sağlamıştır. Her ne kadar Mısır yönetimi hukuki olarak Osmanlı'ya bağlı bir yapı olarak varlığını sürdürmüş olsa da, fiili olarak Osmanlı yönetiminden ayrı olarak yönetimini sürdürmüştür. Bu kitabın ikinci bölümünde Dr. Melek Eyigün'ün ayrıntılı olarak tartışacağı üzere özellikle Doğu Afrika'da Osmanlı'nın siyasi ve kültürel etkileri varlığını güçlü bir şekilde devam ettirmiştir. Osmanlıların gücünün zayıflamasıyla birlikte başta İngilizler olmak üzere, İtalyan ve Fransız sömürge yönetimi bölgeye hâkim olmuş; Osmanlı'nın Afrika'daki doğrudan varlığı Birinci Dünya Savaşı sonrasında sona ermiştir.

Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika ile ilişkileri ise 20. yüz-

yılın son çeyreğine kadar sınırlı düzeyde kalmıştır. Ancak son yıllarda Türkiye'nin Afrika'ya ilgisi oldukça artmış ve dış politika öncelikli bir alan haline gelmiştir. Bu hedef çerçevesinde 1998'de Afrika Eylem Planı kabul edilmiş, 2005 yılı Afrika yılı ilan edilmiş, 2008, 2014 ve 2021 yıllarında Afrika Zirveleri düzenlenmiştir. Buna ilaveten Türkiye Afrika'da 44 ülkede büyükelçilik, 22 ülkede Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), 11 ülkede Yunus Emre Vakfı ve 26 ülkede Türkiye Maarif Vakfı ve okulları ile yoğun bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir (Kavak, 2023). Ayrıca, Türk Hava Yolları (THY) 39 ülkeye doğrudan uçuş yaparak, Afrika harici bölgelerden en fazla uçuş gerçekleştiren havayolu şirketi olmuştur. Afrika ile artan ilişkilerin bir diğer etkisi ise Türkiye'deki Afrikalı yükseköğretim öğrencileri sayılarındaki artışta görülmektedir. 2010 öncesinde Afrika'dan iki binden az öğrenci yükseköğretim için Türkiye'ye gelirken Türkiye Bursları kapsamında 2022-2023 öğretim yılında Afrika'nın hemen her ülkesinden 60 bin öğrenci yükseköğretim almak için Türkiye'ye gelmiştir. Buna ilaveten 2012-2022 yılları arasında yaklaşık 12 bin Afrikalı, Türkiye Bursları programı kapsamında Türkiye'deki üniversitelerden mezun olmuştur (Atabaş ve Köse, 2023).

Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinde önemli gelişmeler yaşanmasına rağmen Türkiye'de Afrika üzerine çalışmalar sınırlıdır ve daha çok siyasi, ekonomik, ticari, insani yardım gibi ikili ilişkilere odaklanmaktadır (örneğin, Cannon ve Donelli, 2024; Kurç, 2024; Özkan ve Orakçı, 2024; Turhan, 2024). Türkiye'de artan Afrika diasporası ve Afrika algısına dair ise oldukça sınırlı bir literatür bulunmaktadır (örn. Gidetra, 2017). Bununla birlikte Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerinde tarihsel sürekliliğin ve karşılıklı algıların nasıl şekillendiğine dair ise az sayıda çalışma bulunmaktadır (örneğin, Osmanoğlu, 2014). Doğu Afrika ülkelerinde, Osmanlı, Türk ve Türkiye imgelerinin nasıl sunulduğunu inceleyen çalış-

malar ise bulunmamaktadır. Diğer taraftan, Balkanlar ve Orta Doğu ülkelerinde Osmanlı ve Türk imgesinin ders kitaplarında nasıl yer aldığını inceleyen çalışmalar bulunmaktadır (Bilmez, 2017; Çelik, 2019; Kaya, 2020; Şeker & İlhan, 2020). Afrika bağlamında ise Mısır örneği (Osmanoğlu, 2014) dışında Osmanlı, Türk ve Türkiye algısını ders kitapları üzerinden ele alan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır.

Türkiye ile Afrika ilişkilerinin yoğunlaştığı bu tarihsel süreçte iki toplumun birbirini nasıl tanımlandığını ele alan daha çok çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu çerçevede ders kitapları toplumların birbirini nasıl tanımlandığını gösteren oldukça önemli araçlardır. Çünkü ders kitapları bir toplumun kanonik bilgisi olarak tarih yazımını ve ulusun doğal sınırlarını tanımlamaktadır. Bu kitabın Birinci Bölümünde Dr. Esmâ Karadağ'ın ayrıntılı bir şekilde tartıştığı üzere ders kitapları, bir toplumun makbul gördüğü değerleri ve sınırları tanımlayan, bu nedenle de toplumsal değerleri ve yaklaşımları anlamada kritik öneme sahip belgelerdir. Ders kitapları yalnızca bilgi aktarmaz, aynı zamanda politik mesajlar üretir ve toplumun sosyal, kültürel ve siyasal endişelerini yansıtır (Hanna, 2009; Lozic ve Hintermann, 2010). Devlet tarafından onaylanan ulusal anlatının en somut kaynağı olarak ders kitapları, öğrencilerin eğitim hayatı boyunca tekrar tekrar maruz kaldıkları bir çerçeve sunar (Laurie, 2010). Bu yönüyle ders kitapları, toplumun ortak hafızasını ve meşru kabul edilen bilgiyi üretip pekiştiren önemli belgeler niteliğindedir (Üllen ve Markom, 2016). Okullarda sunulan bilginin seçimi ve örgütlenmesi, mevcut kurumsal düzenlemeleri güçlendiren ideolojik ve politik tercihlerle ilişkilidir (Apple, 1990). Dahası, ders kitapları, kimlik ve vatandaşlık algılarının oluşumunda, “öteki”nin tanımlanmasında ve toplumsal normların aktarılmasında merkezi bir rol oynamaktadır (UNESCO, 2018).

Ders kitaplarının kimliğin ve kolektif hafızanın oluşmasında, bir toplumun meşru temel değerlerini tanımlamada ve bir toplumun dost-düşman algısını göstermedeki kritik önemi dikkate alındığında Doğu Afrika ülkelerinin Osmanlı, Türk ve Türkiye algısını ders kitaplarında incelemek önemli bir veri sağlayacaktır. Bu editoryal kitap çalışmasının amacı da literatürdeki bahsedilen boşluğu doldurmak ve Sudan, Somali, Etiyopya, Güney Sudan, Eritre, Cibuti, Tanzanya, Kenya dahil sekiz Doğu Afrika ülkesi ders kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye imgelerinin nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktır. Ayrıca, Somaliland'da Somali'den ayrı bir müfredat ve ders kitapları kullanıldığı için, Somaliland ders kitapları da çalışmaya dahil edilmiştir. Bu çalışma Osmanlı geçmişinin ve modern Türkiye'nin bu ülkelerin ulusal kimlik, tarih yazımı ve kolektif hafıza süreçlerinde nasıl konumlandırıldığını analiz ederek, hem tarih yazımı ve eğitim sosyolojisi literatürüne hem de Türkiye'nin Afrika politikasının kültürel ve algısal boyutlarına özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Doğu Afrika ülkeleri ders kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye imgesinin nasıl sunulduğunu analiz eden bu çalışmada ders kitapları analiz çalışmalarında takip edilen yöntemsel çerçeve benimsenmiştir. Tüm ülke örnekleri için aynı veri toplama ve analiz yöntemi kullanıldığından tekrar olmaması için bu kısımda ders kitaplarını temin, inceleme kriterlerinin hazırlanması, kitapların inceleme süreci, verilerin derlenmesi ve analiz sürecinin nasıl gerçekleştiği açıklanmıştır.

Ders Kitaplarını Temin Etme Süreci

Başka bir ülkenin ders kitaplarını temin etmede en önemli güçlük, Türkiye’de bu ders kitaplarının bulunmamasıdır. Afrika gibi Türkiye bilim camiasında az ilgi gören bir alanda ders kitapları temin etme süreci özel bazı destekler vesilesi ile gerçekleşmiştir. Özellikle Afrika Vakfının desteği ile bölge ülkelerine seyahat eden ve bölge ile yakın ilişkileri olan kişilerden ders kitaplarını bizim için temin etmeleri istenmiştir. Bu çerçevede, Sudan, Somali, Tanzania, Cibuti ve Kenya ders kitapları bu ülkelerde çalışan ve Vakıf bünyesinde bölgeye seyahat edenler tarafından temin edilmiştir. Buna ilaveten, Güney Sudan ve Etiyopya ders kitapları açık kaynaklardan elde edilmiştir. Eritre ders kitapları ise Eritre’den dijital bir biçimde elde edilmiştir. Bu çalışmada incelenen ders kitapları güncel olarak okullarda kullanılan ders kitaplarıdır. Ders kitapları temin sürecinde bu ders kitaplarının eğitim bakanlığı tarafından onaylı olup olmadığı ve kamu eğitim sisteminde kullanılıp kullanılmadığı bilgileri çok yönlü olarak kontrol edilmiştir. Bu çerçevede eğitim bakanlığının ya da müfredat hazırlama kurullarının web sayfalarında kullanılan kitap bilgileri kontrol edilmiştir. Ayrıca, bazı ülkelerde doğrudan eğitim bakanlığı ya da okul yöneticileri ve öğretmenleri ile de görüşerek elde edilen ders kitaplarının okullarda kullanılan kitaplar olduğu tespiti yapılmıştır. Zaten Kenya haricinde diğer ülkelerde tek tip ders kitabı kullanılmakta ve bu ders kitabı da eğitim bakanlıkları tarafından hazırlanmakta ve basılmaktadır. Ders kitaplarının kaynakça bilgilerinde de bu husus görülmektedir. Kenya’da ise birden fazla yayınevi ders kitapları hazırlamakta ve eğitim bakanlığı tarafından onaylı ders kitaplarının listesi yayınlanmaktadır. Kenya örneğinde tercihen Kenya hükümeti yayınevi tarafından yayımlanan ders kitapları incelenmek için belirlenmiştir. Kenya’da hükümet yayınevi tarafından yayınlanan ders kitabı bulunmadığında, eğitim bakanlığınca

onaylanmış bir yayınevinin ders kitabı seçilmiştir. Genel olarak ders kitaplarını temin etme süreci çok zorlanmadan tamamlanmıştır. Sadece Kenya'da dokuzuncu sınıf ders kitaplarının yeni baskısı bulunamamış, yeni bir müfredat hazırlığı nedeniyle dokuzuncu sınıf ders kitaplarının baskısının satışı durdurulmuştu. Kenya dokuzuncu sınıf Tarih ve Hükümet ile Coğrafya ders kitaplarının bir örneğini ise Georg Eckert Enstitüsünün kütüphanesinden elde edilmiştir. Bu çerçevede Doğu Afrika ülkelerinin tümünün sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya ders kitapları elde edilmiş ve bu kitaplar incelenmiştir. Sudan, Güney Sudan, Somali ve Somaliland'da ise tarih, coğrafya ve sosyal bilgiler ders kitaplarına ilaveten ilkokul birinci sınıftan itibaren hayat bilgisi/sosyal çalışmalar ders kitapları ile diğer sosyal ve beşeri bilimler ders kitapları da incelenmiştir. Ayrıca birçok ülke örneğinde vatandaşlık ders kitapları da analiz edilmiştir.

Farklı ülkenin ders kitapları incelenirken önemli bir zorluk ise ders kitaplarının dili ve bu dili bilen kişilerden tarama ekibi kurma meselesidir. Bu çerçevede birçok ülkenin eğitim dilinin İngilizce olması, ya da ortaokul ve lise düzeyindeki ders kitaplarının İngilizce olması ya da İngilizce olarak hazırlanmış ders kitaplarının da olması, ders kitaplarını inceleme sürecini önemli ölçüde kolaylaştırmıştır. Kenya, Eritre, Somaliland ve Güney Sudan'da eğitim dili İngilizce'dir ve ders kitapları İngilizce olarak hazırlanmıştır. Etiyopya ve Tanzanya'da ise ortaokul düzeyinden itibaren eğitim dili İngilizceye dönmekte ve ders kitapları İngilizce olarak hazırlanmaktadır. Somali'de ise ders kitapları Somalice, Arapça ve İngilizce olarak hazırlanmakta, bu üç dilde ders kitapları bulunmaktadır. Sudan'ın resmi dili ve eğitim dili Arapça ve ders kitapları da Arapça'dır. Cibuti'de ise eğitim dili Fransızca ve ders kitapları Fransızca olarak hazırlanmaktadır.

Tarama Ölçütlerinin Geliştirilme Süreci

Ders kitapları incelemeleri başlamadan önce ders kitaplarının hangi kriterler dikkate alınarak inceleneceğini belirleyen tarama ölçütlerinin hazırlanması gerekmektedir. Bu çalışmada da ilk olarak tarama ölçütleri hazırlanmıştır. Tarama ölçütlerini geliştirme sürecinde ilk olarak ders kitapları üzerine yapılan çalışmalar ile bölge ülkelerinin tarih, toplum ve siyasal yaşamına dair literatür incelenmiştir. Bu çerçevede ders kitaplarını inceleme sürecinde hangi ölçütlerin kullanıldığı, ölçütlerin nasıl geliştirildiği gibi hususlar tespit edilmiştir. Buna ilaveten Doğu Afrika ülkeleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilere dair literatür incelenmiş ve bu süreçte öne çıkan dönemler, tartışmalar dikkate alınarak tarama ölçütleri taslağı oluşturulmuştur. Alan uzmanları, vakıf çalışanları ve araştırma ekibinin katılımı ile gerçekleştirilen bir çalıştayda son hali verilmiştir.

Tarama Ekiplerinin Oluşturulması

Ders kitapları incelemeleri sürecinde bu kitapları incelemek için bir tarama ekibi oluşturulur (Çelik, 2022). Özellikle çok sayıda ders kitabının incelendiği durumlarda araştırma sürecinin daha etkin ve verimli sürdürülmesi için bir tarama ekibi tarafından belirlenmiş tarama ölçütlerine göre ders kitaplarının taranarak verilerin toplanması yöntemi benimsenmektedir. Doğu Afrika ülkeleri ders kitapları incelemeleri yapılırken, bazı ülkeler için tarama ekipleri kurulmuştur. Özellikle, Sudan ders kitapları incelenirken, ders kitapları Arapça olduğu için Arapça mütercim ve tercümanlık öğrencileri ya da Sudan kökenli olup Türkiye’de lisansüstü eğitim gören kişilerden bir tarama ekibi oluşturulmuştur. Daha sonra Somali ve Somaliland ders kitapları incelemeleri sürecinde Somalice ve İngilizce bilen Somali’li lisansüstü öğrenciler ile Türkiye’de sosyal bilimler alanında öğrenim gören lisans ve lisansüstü öğrencilerden oluşan bir

tarama ekibi oluşturulmuştur. Diğer ülkelerin ders kitapları inceleme sürecinde ise tarama ekibi kurulmamış, ilgili ders kitaplarının incelemeleri ilgili bölümün yazarı/ları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tarama ekiplerine, kısa süreli eğitimler verilmiştir. Bu eğitimlerde, ders kitapları incelemesinin nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili, Osmanlı ve Türkiye'nin Doğu Afrika ile ilişkilerini ele alan bir içerik sunulmuştur. Buna ilaveten, tarama ölçütlerini kullanarak ders kitaplarında verileri nasıl derleyecekleri anlatılmıştır. Tarama ekibinden ders kitaplarında ilgili yerleri tespit etmesi ve sistematik olarak dosyalaması istenmiştir. Tarama ekibinden herhangi bir yorum yapmadan buldukları bilgileri işlemeleri istenmiştir.

Ders Kitaplarını Tarama Süreci

Tarama ekibinin belirlenmesi ve eğitimlerin tamamlanmasından sonra tarama ekipleri tarama ölçütlerini kullanarak ders kitaplarını tarama sürecine başlamıştır. Tarama sürecinde ekip ilgili ders kitaplarındaki, her resim, ana metin, ek kaynak, derse hazırlık soruları, ders sonrası etkinlikler dahil olmak üzere, tarama ölçütlerini dikkate alarak verileri toplamış ve bir Word dosyasına kaydetmiştir. Tarama ekibinin çalıştığı ülke örneklerinde her bir ders kitabı aynı anda iki kişi tarafından incelenmiş, veriler toplanmış ve toplanan veriler karşılaştırılarak veri setine son hali verilmiştir. Veri kayıplarını en aza indirmek için iki kişi tarafından derlenen verilerde yüksek oranda benzerlik aranmış, benzerliğin az olduğu görülen ders kitapları tekrar incelenmiştir. Ayrıca, tarama ekipleri ile haftalık toplantılar yapılarak buldukları veriler tartışılmıştır. Bu şekilde veri kaybının en aza indirilmesi ve karşılıklı kontrol sağlanmıştır. Bu uygulamalar Sudan, Somali ve Somaliland ders kitapları inceleme sürecinde takip edilmiştir. Diğer ülke örneklerinde ise ders kitaplarını tarama süreci bölüm yazarı/ları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Veri Analizi

Bu çalışmada, Doğu Afrika ülkelerinin ders kitaplarında Osmanlı, Türk ve Türkiye algısının nasıl inşa edildiğini ortaya koymak amacıyla tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, nitel veri setlerinde yer alan örüntüleri (temaları) sistematik biçimde tanımlamaya, analiz etmeye ve raporlamaya imkân tanıyan bir yöntemdir (Braun & Clarke, 2019). Ders kitapları gibi zengin, ayrıntılı ve çok farklı veri kaynağı sunan metinlerin analizinde tematik analiz, anlam üretim süreçlerini göstermesi açısından uygun bir yöntemdir.

Nitel araştırmalarda geniş veri setlerinin anlamlı hale getirilebilmesi için verilerin öncelikle daraltılması ve yapılandırılması gerekir. Bu süreç kodlama olarak adlandırılmaktadır. Kodlama sürecine başlamadan önce, bölüm yazarı/yazarları veriye aşinalık kazanması amacıyla ders kitaplarından elde edilen veri setlerini birkaç kez baştan sona okumuştur. Çalışmada önceden hazırlanmış tarama ölçütleri doğrultusunda geçici bir ön kod seti oluşturulmuş; bu ön kodlar analiz sürecinde rehber olarak kullanılmıştır.

İlk aşamada, araştırma sorularıyla doğrudan ilişkili olduğu düşünülen kelime, ifade ve kısa anlatı birimleri belirlenmiş ve açık kodlama yapılmıştır. Açık kodlama sürecinde, metinlerde tekrar eden, benzerlikli yüksek olan birbirleri ile ilişkili ifadeler sınıflandırılarak kodlar oluşturulmuştur. Benzer ve ilişkili kodlar bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuş ve alt temaların bir araya gelmesi ile temalar oluşturulmuştur (Creswell, 2007; Marvasti, 2004).

Veri analizi sürecinde, Braun ve Clarke'ın (2019) önerdiği altı aşamalı tematik analiz çerçevesi benimsenmiştir. İlk olarak veriye aşinalık kazanmak için veriler birkaç kez okunmuş, sonrasında

Sonsöz: Müfredat, İmge ve Diplomasi

Mehmet Köse

Devletler dış politikalarını şekillendirirken giderek daha karmaşık analizler yapma ihtiyacı hissetmektedirler. Güvenlik boyutu, ekonomik kapasite ve jeopolitik değerlendirmelerin ötesine geçerek sistem, devlet ve aktör düzeylerinde analizlerin yanında, toplumsal düzeyde analizlere de yer verilmektedir. Dış politika alanındaki bu gelişmeler, diplomasi kavramının yeni sıfatlarla çeşitlenmesine de yansımaktadır. Artık diplomasi, siyaset ve güvenlik merkezli resmî görevliler tarafından icra edilen bir faaliyet olmanın ötesine geçmiş; hemen hemen tüm sektörlerle kesişmekte ve toplumun birçok katmanını paydaş hâline getirmektedir. Enerji diplomasisi, eğitim diplomasisi, kültür diplomasisi, kamu diplomasisi, ticari diplomasi ve diaspora diplomasisi gibi birçok kavram dış politika alanında karşılık bulmaktadır.

Bu bağlamda literatürde sınırlı da olsa yer almaya başlayan müfredat diplomasisi (textbook diplomacy), dış politika planlamasında dikkate alınması gereken önemli unsurlardan biridir. Müfredat diplomasisine örnek olarak, ABD tarafından “iyi komşu politikası” kapsamında II. Dünya Savaşı döneminde hazırlanan *The New World Neighbors* adlı ders kitabı gösterilebilir. Bu yayın Latin Amerika ülkelerinde kullanılmış; hem Amerikalı öğrencilerin hem de hedeflenen Latin Amerika toplumlarının algıları üzerinde etki yaratılması amaçlanmıştır. Robertson, bu kitapların “Pan-Amerikanizm” retoriğiyle ABD hegemonyasını

doğallaştırdığını; Latin Amerikalıları “hammadde üreticisi” ve “geri kalmış” olarak temsil ederken ABD’yi “ilerici lider” konusunda sunduğunu ileri sürmektedir. ABD örneğinde üretilen bu eser, müfredat diplomasisi alanında değerlendirilebilecek ilk çalışmalardan biri olarak, hedef ülkelerdeki algıyı kendi lehine dönüştürmeyi amaçlayan bir kamu diplomasisi aracı şeklinde kullanılmıştır. Bu çalışmada ele alınan müfredat diplomasisi yaklaşımı ise özellikle tarih öğretisinin toplumsal zihin dünyasını ve algıyı etkileme kapasitesi ile bunun dış politika tercihlerine nasıl yansiyebileceği üzerine yoğunlaşmaktadır.

Hirano Mutsumi (2009), ders kitaplarının içeriğinin kamuoyu ve karar alıcı aktörlerin dış dünya algısını şekillendirmesi nedeniyle uluslararası ilişkiler alanını doğrudan ilgilendirdiğini ifade etmektedir. Eğitim müfredatı ve ders kitapları, klasik anlamda bilgi aktarımının ötesinde, ulusal kimlik inşası ve tarih bilinci oluşturmada ulus-devletlerin kritik enstrümanlarıdır. “Dost” ve “düşman”, “biz” ve “öteki” gibi kavramlar büyük ölçüde ders kitapları aracılığıyla inşa edilmektedir (Apple, 1990). Tabii bu yönüyle ders kitapları sadece milletlerin kendi iç yapılarını oluşturma yanında ulus ötesi ilişkilerinde zihinsel insanın temellerini oluşturur. Diğer taraftan siyasal ve kültürel hakimiyetin yansımaları olan bu metinler elbette ki bir takım politik belgelerdir (Crisholm, 2008).

Tarih öğretisi, ulus kimliğinin ve kolektif bilincin inşasında geçmiş geleceğe taşıyan ders kitapları arasında öne çıkan metinlerdir (Chisholm, 2008; Stolten, 2007). Milletlerin ve devletlerin tarih eğitiminde nasıl aktarıldığı dış ilişkilerindeki resmi bakışın işaretlerini vermektedir (Pingel, 2010; Bantrovato, 2017).

Eğitim politikaları, daha özelde müfredat ve ders kitaplarında inşa edilen ulusal kimlik ve “öteki” algısı devletlerin dış politika tasarımlarında dikkate alınması gereken önemli bir başlık

olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda kamu diplomasisi enstrümanları ile dış politika kapasitesini güçlendirme çabasında olan devletlerin bu alana yatırımları artmaktadır. Ancak burada dikkate getirilmesinde önem gördüğümüz temel adımlardan birisi dış politika tasarımı ve daha özelde kamu diplomasisi planlamasında Nicholas J. Cull’un ifadesiyle “dinleme”dir (Cull, 2010). Cull, kamu diplomasisinin ilk adımını dinleme olarak belirler. Yani hedef ülkenin kamuoyunun analizi ile başlayan bir dinleme süreci kamu diplomasisi planlamasında esas olmalıdır.

Müfredat ve ders kitapları kamuoyu analizi çerçevesinde devreye girer. Hedef ülkedeki kamuoyu nasıl düşünülmektedir. Ulusal kimliğini nasıl tanımlamakta ve daha da önemlisi sizleri nasıl kodladığının doğru anlaşılması gerekmektedir. Yukarıda yer verilen literatür dikkate alındığında uluslararası ilişkiler disiplini dış politika oluşumunda, kamu diplomasi stratejilerinde, ekonomik ilişkilerinde ve güvenlik konseptlerini belirlerken, muhatap ülkelerin toplumsal hafızasını anlamak ve kolektif bilincinde nerede konumlandırıldığını görmek için ders kitaplarını öncelikli olarak ele almak durumundadır.

Elinizdeki kitap bu yönüyle Türkiye’nin Afrika politikasının tasarımı ve öncelikli alanların belirlenmesinde önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Doğu Afrika odağında ders kitapları incelenen ülkeler Türkiye’nin hem tarihsel hem de modern dönemde ilişkileri devam eden ülkelerdir. Yakın dönemde Türk Dış Politikasında ve Afrika açılımında öne çıkan bu bölgeyi ders kitaplarını analiz ederek “dinlemek” farklı sıfatlarla çeşitlenen diplomasiğin başarılı olması için kritiktir. Tabii ders kitapları önemli kaynaklar olmakla beraber “dinleme”nin modern dönem iletişim araçlarını da kapsamı gerekir ve bu çerçevede duygu analizleri gibi farklı metotlarla bu tür çalışmalar çeşit-

lendirilebilir.

Doğu Afrika ders kitaplarındaki Osmanlı ve Türkiye anlatısı analiz edildiğinde olumlu tarihsel algı ve saygın bir konumlandırma ile birlikte yer yer negatif tanımlamalar, yanlış bilgiler ve kimi noktalarda yok saymalar olduğu görülmektedir. Somali ders kitaplarında yer alan olumlu aktarım ile hem Somali'nin 1991 sonrası devlet çöküşü ile içine girdiği karmaşadan çıkışında önemli katkıları olan Türkiye'ye yönelik toplumsal algı, hem de Somali'nin yeniden inşasında kolonyal etkiden sıyrılarak tarihsel ve kültürel mirasına odaklanmasının etkisi görülmektedir. Somali ders kitaplarının yakın dönemde Somalili uzmanlar ve akademisyenler tarafından yazılması, Somali kimliğinin belirleyici unsuru olan İslam'ın müfredatın çerçevesini oluşturmada ve Osmanlı'yı ve Türkleri İslam'ın hamisi olarak resmetmesinde önemli etkindir.

Tanzanya ders kitaplarında ise bağımsızlık sürecinde sahip olduğu ideolojik duruşla bağlantılı olarak belirli bir saygı ölçüsü ile bölgeyi sömürgecilere karşı koruyan Osmanlı Devleti olumlu resmedilmiş ve modern dönemde özellikle Türkiye Burslarına da atıf yaparak Türkiye'nin katkılarına işaret edilmiştir.

Bununla beraber Etiyopya ve Eritre müfredatlarında Osmanlı/Türk imajı, somut bir tarihsel travma bağlamında, ulusal birliği ve Hristiyan kimliğini tehdit eden bir “düşman” veya “işgalci” olarak inşa edilmiştir. Osmanlı'nın bölgedeki varlığı Etiyopya'nın demografik yapısını değiştiren ve Kızıldeniz kıyılarını 300 yıl boyunca işgal ederek ülkenin dış dünya ile bağını kesen stratejik bir sorun olarak tasvir edilmektedir. Osmanlı, Etiyopya'nın ekonomik kalkınmasını ve coğrafi bütünlüğünü engelleyen bir “dış tehdit” kategorisinde kodlanmaktadır. Eritre müfredatında Osmanlı'nın Kızıldeniz ve Massawa limanlarındaki varlığı, yerel halkı kontrol altına almaya çalışan “yayılmacı bir proje” ve sö-

mürgeci bir işgal olarak betimlenmektedir.

Etiyopya ve Eritre'nin ulusal kimlik inşasında Osmanlı “öteki” olarak tanımlanırken başkent dışında yaşayan, yani ova ve kıyı bölgelerinin demografik ağırlığını oluşturan Müslüman nüfus bu tanımlamayla zıt bir hafızaya sahiptir. Benzer tablo diğer bölge ülkelerinde de görülmektedir. Kenya, Güney Sudan, Somaliland ve Cibuti ders kitaplarındaki Osmanlı ve Türk imgesi İngiliz ve Fransız sömürge etkisini yansıtmaktadır.

Ders kitapları üzerinden Doğu Afrika'yı “dinlemek” Türk dış politikası ve kamu diplomasisi için önemli ipuçları sunmaktadır. Tarihsel hafıza ve genel olarak temsilin olumlu olduğu toplumlarda cesaret verici zemin üzerinden ilişkileri çok yönlü kurumsallaştırılacak adımlar atılabilme imkânı bulunmaktadır. Bu zemin güven ilişkisini muhafaza ederek ilerleyecek adımlara yön verecektir. Tarihsel hafızada Osmanlı Devleti'ni ve dolayısıyla Türkiye'yi öteki olarak tanımlayan ülkelerde ise, bir taraftan entelektüel zeminde geliştirilecek programlarla negatif algının giderilmesine yönelik çalışmalar yapılırken diğer taraftan kamu diplomasisi enstrümanlarının daha komplike ve hedef odaklı değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu ülkelerle ilişki geliştirmek salt ticari anlaşmalarla değil, ortak tarih projeleri, arşiv kaynaklarının paylaşımı ve akademik iş birlikleriyle bu tarihsel önyargıların giderilmesi gerekmektedir. Toplumsal algıların ders kitaplarındaki temsille zıtlık içinde olduğu izleniminin olduğu ülkelerde müfredatta Türkiye aleyhtarlığını getiren etkinin giderilmesine yönelik derinlikli ve uzun vadeli çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye'nin yeni dönemde inşa ettiği insani ve kalkınma odaklı diplomatik ilişkilerin kolonyal etkiyi ve negatif kimlik algısını izale edecek önemli fırsatlar sunduğunu akıldan çıkartmadan sosyo-kültürel çeşitliliği dikkate alarak ve merkez – çevre den-

gesini kurarak politikalar geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Sonuç olarak saha çalışmalarıyla desteklenmiş olan bu araştırmanın Türk dış politikası ve kamu diplomasisi planlamasında önemli katkı sunacağı ve bu “dinleme” eyleminin farklı düzeylerdeki enstrümanlarla desteklenerek devam ettirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Benzer araştırmaların yaygınlaştırılması ve bu araştırmalara dayanan politika geliştirme çabalarının teşvik edilmesi, dış politika amaçlarına ulaşmak ve kaynakların etkin kullanımını sağlamak için kritik katkı sunacaktır.

Kaynakça

- Apple, M.W. 1990. *Ideology and curriculum* (2. Basım). Routledge.
- Bentrovato, D. (2017). Narrating and teaching the nation: *The politics of education in pre- and post-conflict Africa*. Vandenhoeck & Ruprecht.
- Chisholm, L. (2008). History education, citizenship and the state in post-apartheid South Africa. In S. Foster & K. Crawford (Eds.), *What shall we tell the children? International perspectives on school history textbooks* (pp. 195–209). Information Age Publishing.
- Cull, N.J. (2008). Public Diplomacy: Taxonomies and Histories. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 31 - 54.
- Cull, N. J. (2009). *Public diplomacy: Lessons from the past*. Figueroa Press.
- Hirano, M. (2014). Textbooks and international relations: The politics of history education. *Journal of International Studies*, 43(2), 215–230.
- Pingel, F. (2010). *UNESCO guidebook on textbook research and textbook revision* (2nd rev. ed.). UNESCO.
- Robertson, R. (2004). The New World Neighbors and cultural diplomacy in the Americas. In L. E. Delgado, J. J. McMahon, & M. Rolph Trouillot (Eds.), *Close encounters of empire: Writing the cultural history of U.S.–Latin American relations* (pp. 233–258). Duke University Press.
- Stolten, H. E. (Ed.). (2007). *History making: The intellectual and social formation of a discipline*. University of Chicago Press.

Katkıda Bulunanlar

Prof. Dr. Zafer Çelik

Lisans ve yüksek lisans derecelerini Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, doktora derecesini ise Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. Doktora çalışmaları sürecinde Chemnitz Teknoloji Üniversitesi ve Berlin Humboldt Üniversitesi'nde araştırmalarda bulundu. ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak görev yaptı ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nda daire başkanlığı görevinde bulundu. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Ayrıca Afrika Vakfı'nda kıdemli araştırmacı olarak çalışmalar yürütmektedir. Eğitim sosyolojisi, karşılaştırmalı eğitim ve göçmen eğitimi alanlarında araştırmaları olan Çelik'in çalışmaları son dönemde ders kitapları analizleri ve Afrika çalışmaları üzerine yoğunlaşmaktadır. GAV Perspektif Yayınları tarafından Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanan "Misafir Kalmak: Türkiye'de Ders Kitaplarında Göç ve Göçmenlik (At-Distance Representation of Migrants in Turkish Textbooks)" adlı kitabın yazarıdır. Son yıllarda Doğu Afrika ülkelerinin ders kitapları üzerine araştırmalar yürütmektedir.

E-posta: zafercelik@aybu.edu.tr ; zafer.celik@afrikavakfi.org

Dr. Esma Karadağ

Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Bölümü Kültürlerarası İletişim Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisidir. Doktorasını Cape Town Üniversitesi Afrika Çalışmaları Mer-

kezi'nde tamamlamıştır. Araştırmaları Afrika çalışmaları, tarih eğitimi, Pan-Afrikanizm, yabancı düşmanlığı ve eğitim politikaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu alanlarda uluslararası dergilerde yayımlanmış makaleleri ve editörlü kitaplarda bölümleri bulunmaktadır.

E-posta: e.karadag@hacettepe.edu.tr

Dr. Mehmet Köse

Lisans eğitimini 1997 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tamamladı. Yüksek lisansını İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde, doktora çalışmalarını ise İstanbul Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında gerçekleştirdi. Başbakanlık'ta danışmanlık yaptı; Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın kuruluş sürecinde aktif rol alarak aynı kurumda başkan yardımcılığı ve başkanlık görevlerinde bulundu. Müteakiben bir uluslararası kuruluşta görev yapmıştır. Diaspora politikaları, kamu diplomasisi, uluslararası öğrenciler, Türk dış politikası ve Afrika çalışmaları alanlarında akademik yayınları bulunmaktadır. Ayrıca üniversitelerde yarı zamanlı olarak Türk diaspora politikası ve Afrika politikası üzerine dersler vermektedir. Sivil düşünce kuruluşlarında da aktif çalışmalar yürütmektedir.

E-posta: mehmet.kose@afrikavakfi.org

Dr. Melek Eyigün

2017 yılında İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını, 2023 yılında aynı üniversitede doktora eğitimini tamamladı. Hâlen T.C.

Cumhurbaşkanlığı Millî Saraylar Başkanlığı'nda Yayın Birimi Sorumlusu ve editör olarak görev yapmaktadır. Araştırma alanları geç dönem Osmanlı siyaseti, modernleşme süreçleri, Osmanlı bürokrasisi ve bürokratik elitleri, göç ve iskân politikaları ile Osmanlı-Afrika ilişkileridir. Osmanlı basınında yayımlanan Kadınlar Dünyası ve Hanımlara Mahsus Gazete üzerine ansiklopedi maddeleri kaleme almış; çeşitli akademik dergilerde makaleleri yayımlanmıştır. “Balkanlar’dan Anadolu’ya Göç: Osmanlı Döneminde Muhacir Politikaları (1912–1913)” adlı kitabın yazarıdır.

E-posta: eyigunmelek@gmail.com

Doç. Dr. Mehmet Gündüz

1981 yılında Adıyaman’ın Samsat ilçesinde doğdu. Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden mezun oldu (2002). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde tezsiz yüksek lisansını (2004), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nde “Demokrat Parti’ye Karşı Muhalefet ve Milli Muhalefet Cephesi (1956–1960)” başlıklı teziyle yüksek lisansını (2007) tamamladı. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü’nde “Türkiye’de Yabancı Dilde Öğretim Yapan Resmî Ortaöğretim Kurumları: Maarif Kolejleri” başlıklı çalışmasıyla doktorasını tamamladı. Halen Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nda kurul üyesi olarak görev yapmaktadır.

E-posta: mehmetgunduzdr@gmail.com

Muhammed Ekici

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyoloji ve Psikoloji bölümlerinden mezun olmuştur. Halen aynı üniversitede Sosyoloji yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Araştırmaları eğitim müfredatı, ders kitaplarında ideoloji çalışmaları ve jeopolitik temsillerin incelenmesi üzerine yoğunlaşmaktadır.

E-posta: 235227104@aybu.edu.tr ; muhammed.m.ekici@gmail.com

Latife Reyhan Başer

Lisans eğitimini İstanbul Şehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Afrika Vakfı'nda araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Çalışmaları Afrika Boynuzu'ndaki siyasal ve toplumsal gelişmeler üzerine yoğunlaşmaktadır.

E-posta: latifereyhan@afrikavakfi.org

M. Said Duran

Lisans eğitimini Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Halen Bilgi Üniversitesi yüksek lisans öğrencisidir.

TARİH, İMGE VE MÜFREDAT:

DOĞU AFRIKA ÜLKELERİ DERS
KİTAPLARINDA OSMANLI, TÜRK VE
TÜRKİYE İMGESİ

Editör: Zafer Çelik

Doğu Afrika ülkelerinin ders kitaplarını merkeze alan bu çalışma, Osmanlı, Türk ve Türkiye imgelerinin ulusal anlatılar içinde nasıl inşa edildiğini karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Ders kitaplarını kolektif hafıza ve kimlik üretiminin temel araçları olarak ele alan kitap, tarih yazımı, eğitim ve siyaset arasındaki ilişkileri görünür kılmaktadır. Bu çalışma, farklı ülke örneklerinden hareketle, Türkiye–Afrika ilişkilerinin yalnızca diplomatik değil, aynı zamanda kültürel ve zihinsel boyutlarını da tartışmaya açarak literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.